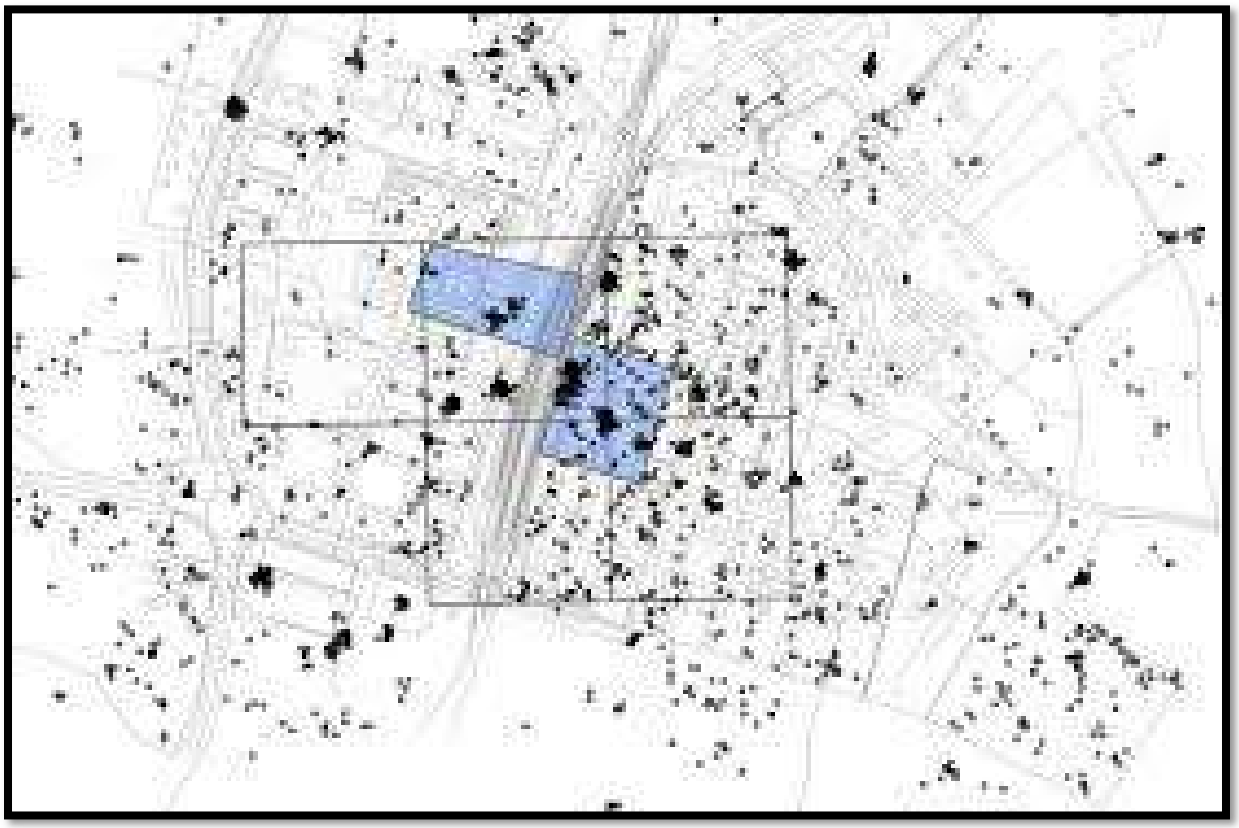

Öppna drogscener och narkotikarelaterat ungdomshäng

– *En kunskapsöversikt om problem och åtgärder med fokus på Sverige.*

MALMÖ UNIVERSITET

Linda Weischelbraun, Carl Ursing, Ellinor Andersson & Manne Gerell

Innehållsförteckning

1. Inledning, bakgrund och platsteori 3

Öppna drogscener som begrepp och fenomen 4

Öppna drogscener och narkotikarelaterat ungdomshäng i Sverige 6

Problem med öppna drogscener 7

Platsens betydelse 10

Kriminogena platser 11
Brottsattraherande Platser 12
Brottsgenererande platser 13

2. Narkotikarelaterat ungdomshäng 14

Ungdomar på city-baserade öppna drogscener 16
Ungdomar och öppna drogscener i utsatta områden 18
Narkotikarelaterat ungdomshäng bortom öppna drogscener 19

3. Övergripande strategier och konkreta åtgärder 21

Avskräckande Strategier 22
Skademinimerande Strategier 23
Utformning av strategi 24

Konkreta åtgärder 26

Källor 31

Artiklar och akademiska böcker 31

Avhandlingar 35

Rapporter 35

Hemsidor 37

1. Inledning, bakgrund och platsteori

Drogförsäljning och bruk av narkotika på offentliga platser är ett samhällsproblem som ges stort utrymme i dagens kriminalpolitiska diskussion och medierapportering. Problemet associeras i dag även i hög grad till ungdoms- och våldsbrottslighet. Med det sagt är öppen droghantering inte nytt, redan under 1980-talet när narkotikabruk kriminaliserades i Sverige framhävdes problemet som aktuellt. Det ökade intresset för fenomenet och de platser där det förekommer kan i stället förstås som kopplat till en utökad akademisk diskurs, ett förändrat polisarbete och eventuellt en ökning i omfattning och synlighet (Knutsson, 1997; Magnusson, 2021; Tollin et.al. 2021).

Det finns ingen enkel förklaring till varför vissa offentliga platser framstår som mer tillåtande för narkotikahantering än andra, men försök att klargöra kopplingar har gjorts. Ofta hittas platserna i centrala delar av städer, runt kyrkoområden och resecentrum samt i bostadsområden med lägre socioekonomisk standard och varierande grad av kriminell påverkan; så kallade *utsatta områden* (Hennen & Gerell, 2019; Magnusson, 2021; 2023a;). Bruk och försäljning av narkotika på offentliga platser förekommer i såväl små som stora städer, även om problemen tenderar att vara betydligt mildare och omfatta färre personer i mindre orter (Chrysoulakis & Gerell, 2023; Brå, 2022; Magnusson, 2021). Ofta har detta fenomen och de platser där det förekommer beskrivits som *öppna drogscener*, ett vanligt begrepp även i den internationella forskningslitteraturen.

De senaste åren har olika insatser utförts i Sverige mot öppna drogscener och narkotikarelaterat ungdomshäng, både av polisen (se t.ex. Gerell & Ellberg, 2020; Kronkvist & Ivert, 2019; Magnusson, 2023b) och i olika samverkansinsatser så som exempelvis mellan kommun och polis (Chrysoulakis & Gerell, 2023; Kvillemo et al., 2021). Därutöver har även mer övergripande insatser mot brottslighet i utsatta områden utförts, där drogförsäljning varit en del av den bredare problembilden (Gerell & Ellberg, 2021; Ivert et al., 2023). Dock saknas det en lättillgänglig sammanställning av kunskapsläget för fenomenet och över vilka strategier och åtgärder som är lämpliga för platser som utmärks av öppen drogförsäljning och/eller narkotikarelaterat ungdomshäng

Syftet med denna rapport är att bidra till att fylla denna kunskapslucka för att öka förståelsen och bistå i arbetet mot öppna drogscener och narkotikarelaterat ungdomshäng. Kunskapsöversikten presenterar kortfattat vad som finns skrivet om fenomenet, hur man

arbetat med platserna i olika kontexter samt med vilka resultat. Fokus läggs till största del på svensk kunskap samt icke-polisiära insatser, men internationell forskning samt de viktigaste fynden från polisiära insatser kommer också att beröras.

Metoden för att sammanställa den kunskap som presenteras i rapporten bygger på inhämtning och analys av vetenskaplig litteratur och rapporter från myndigheter, organisationer och andra aktörer angående bruk och handel med narkotika på offentliga platser. Kunskapsinhämtningen har även inneburit samtal med utvalda aktörer som besitter en särskild kunskap inom området; såsom forskare, sakkunniga från Länsstyrelsen i Skåne och tjänstemän inom socialförvaltningen i Göteborgs kommun.

Öppna drogscener som begrepp och fenomen

Vilket begrepp som ska användas för att beskriva platser som präglas av narkotikarelaterade ordningsstörningar är inte helt självklart. Begreppet öppen drogscen är relativt vanligt, men vad som menas med ”öppen” och ”drogscen” har skiljt sig utifrån vilket perspektiv fenomenet har studerats och därmed även vilka insatser mot platsen som ansetts korrekta (Magnusson, 2022). Öppna drogscener kan exempelvis skilja sig i geografisk storlek (EMCDDA. 2015), kategoriseras av antalet närvarande användare som "koncentrerade" eller "spridda", samt avgränsas utifrån olika typer av narkotikakonsumtion (Bless, et.al., 1995). Det finns exempel på öppna drogscener som rymmer hundratals återkommande användare, medan andra öppna drogscener är spridda med flera mindre platser som rymmer ett mindre antal användare. Öppna drogscener ör ofta även ett skiftande fenomen som påverkas av förändringar i den lokala narkotikaanvändningen och narkotikamarknaden, vilket kan innebära att drogscenens förekomst är tidsmässigt varierande (Waal, 2014).

I olika rapporter från Stockholms län återkommer sedan 2017 definitionen av öppna drogscener som ”en geografisk, bestående plats där bruk och försäljning av narkotika sker offentligt och uppfattas som problematisk av myndigheter eller allmänheten” (Polismyndigheten, 2023; Magnusson, 2020, 2022). I övriga delar av landet är det mer varierande både vilka begrepp som används för att benämna offentliga platser där bruk och försäljning och narkotika sker och vilka problem det handlar om när det talas om öppna drogscener.

Inom ramen för denna kunskapsöversikt har det inte tagits ställning för en specifik definition av öppna drogscener, då begreppets flyktiga karaktär till stor del fungerat för att i litteratur

och rapporter deskriptivt antyda till specifika platser med specifika problem. I stället har det valts att fokusera på de generella karaktärsdragen; det vill säga droghantering på offentliga platser, såväl bruk som försäljning. I många fall handlar det om platser där ungdomsgäng hänger och skapar otrygghet, kombinerat med en varierande grad av användning och försäljning av narkotika. Bankvall (2023) beskriver fenomenet som *narkotikarelaterat ungdomshäng*, vilket inrymmer både etablerade platser för öppen drogförsäljning och platser där ungdomsgäng sprider otrygghet på platsen. Vissa platser med narkotikarelaterat ungdomshäng är sedan årtionden tillbaka väl etablerade platser för drogförsäljning, medan andra platser är mer flyktiga och präglade av mindre ungdomsgrupper. Narkotikarelaterat ungdomshäng kan vara bidragande till att en plats utvecklar en högre nivå av kriminalitet och upplevd otrygghet, samt om förekommande i ett utsatt område bidra till en starkare koncentration av skjutvapenvåld (Gerell et al., 2021; Magnusson, 2023a).

Öppna drogscener kan förstås som en ny typ av ett gammalt fenomen. En plats som blir till en öppen drogscen har rimligen upplevts som *tillgänglig* för att hantera narkotika av någon. Platsen möter därmed både ett ”behov” och har fördelaktiga egenskaper eller förhållanden för drogförsäljning eller hantering (Stahura & John, 1988 – Läs mer i kapitlet *Platsens betydelse*). Det kriminologiska begreppet *brottstriangeln* beskriver hur tre olika komponenter krävs för att ett brott ska inträffa; en motiverad gärningsperson, ett lämpligt objekt/offer samt frånvaro av kontroll/kapabla väktare (Clarke, 1980). En öppen drogscen kan antas präglas av dessa förhållanden, som exempelvis för narkotikabruk i parker. Forskning har funnit att både rebelliska unga och missbelåtna arbetslösa i sökandet efter en tillfällig tillflykt från vardagen utgör denna drogscen (Knutsson, 1997; Waal, 2014), dels kan dessa potentiellt agera som säljare, medan andra blir köpare av narkotika. I den mån det går at prata om objekt/offer för narkotikabrott finns då både en potentiell förövare och offer. Då parker är platser som ofta saknar en grad av övervakning och innebär en grad av avskildhet genom förekomsten av stora buskage eller liknande, kan dessa aspekter utgöra en frånvaro av kontroll/kapabla väktare. Genom detta perspektiv kan förekomsten av öppen narkotikahantering på platser där exempelvis ungdomshäng är etablerat förklaras. Vilket förutom parker ofta omfattar centrala områden i städer samt i vanliga bostadsområden, oftast i de fattiga bostadsområden som polisen betecknat som utsatta (Polisen, 2017; 2023).

Platser med öppen drogförsäljning beskrivs ibland som kriminogena. Platser där, om inga insatser implementeras, brottsligheten kan eskalera (Polisen, 2017). En normalisering av narkotikahantering vid en plats kan bidra till att fler kriminella individer lockas till platsen för

att sälja illegala varor (Waal. 2014). Platsen kan då gå från att vara en lokal plats för ungdomsumgänge till en plats som domineras av narkotika och kriminalitet, där personer som använder parken för lek, rekreation och social samvaro riskeras att trängas bort. Detta har berörts anekdotiskt i Sverige, men det är oklart hur vanligt förekommande det är och över tid hur långvarig sådana förändringar kan vara.

Öppna drogscener och narkotikarelaterat ungdomshäng i Sverige

Då begreppet öppna drogscener tidigare har tolkats och definierats på flera olika sätt, samt då den svenska forskningen är relativt knapphändig går det inte att uppskatta antalet öppna drogscener i Sverige. Dessutom försvinner vissa öppna drogscener över tid medan nya tillkommer (Polismyndigheten, 2023b). Att fenomenet är utbrett och förekommer i såväl stora som små städer kan dock anses väl belagt genom vetenskapliga studier och andra kartläggningar, likaså att många öppna drogscener är belägna i bostadsområden. Exempelvis har polismyndighetens nationella operativa avdelning [Noa] inom ramen för ett större utredningsuppdrag identifierat öppen narkotikaförsäljning på 457 platser i 52 av Sveriges 290 kommuner (Tollin et al., 2021). Denna kartläggning begränsade sig till större geografiska områden med stark kriminell påverkan och innefattar därmed inte alla platser som kan karaktäriseras av öppen narkotikaförsäljning. Den påvisar dock att fenomenet förekommer på många olika platser i Sverige, såväl små som stora städer. Även om det huvudsakligen är i medelstora och stora städer som problemet oftast verkar uppstå.

I en studie av Magnusson (2020) kartlades 48 öppna drogscener i Stockholms län varav 90 procent i bostadsområden, oftast i anslutning till torg eller liknande ytor. I studien beskrivs även att öppna drogscener i stadskärnors kommersiella centrum skiljer sig från de i bostadsområden i förorter, genom att stadskärnorna erbjuder en större grad av anonymitet och ofta innebär ett mer heterogent utbud av både klientel och droger. På öppna drogscener i stadskärnans kommersiella centrum är säljarna oftast inte boende i området, medan säljarna i förorts bostadsområden ofta är lokala individer som bor i närheten (Magnusson, 2022). Gemensamt för de öppna drogscenerna var närhet till allmänna kommunikationsmedel såsom tunnelbane- och pendeltågstationer. Brukarna av droger på de öppna drogscenerna uppgavs variera i ålder däremot bestod säljarna till stor del yngre personer (Magnusson 2022).

I polisregion Väst (Västra Götalands och Hallands län) har en kartläggning av kända offentliga platser för bruk och försäljning av droger genomförts av Länsstyrelsen. Utifrån de 106 platser som kartlades urskildes fyra typer av platser som särskilt framträdande:

resecentrum/knutpunkter för kollektivtrafik, torg, skolgårdar och bostadsområden/torg (Thodelius et.al, 2021). I Skåne finns ingen motsvarande kartläggning, men däremot har ett projekt för att motverka problem med öppen drogförsäljning genomförts i sex skånska kommuner. Projektet innefattade både relativt stora städer, så som Malmö, och mindre städer som Svedala och Trelleborg. Platserna i fokus tenderade att vara i städernas centrum och runt tågstationer, men i ett fall rörde det sig också om en plats i ett utsatt bostadsområde (Chrysoulakis & Gerell, 2023). Det finns också en rapport från sex medelstora svenska städer som framhåller att denna typ av problem även förekommer där, men i en varierande omfattning (Berger et al., 2021). Sammanfattningsvis kan det konstateras att problemet verkar vara ganska utspritt, och att det verkar förekomma i de flesta stora och medelstora städer. Problemet förekommer även i mindre städer, men verkar där vara mindre vanliga, och mer kortvariga.

Problem med öppna drogscener

Den öppna drogförsäljningen har många negativa konsekvenser. Ur ett kriminologiskt perspektiv brukar ofta brottslighet och ordningsstörningar lyftas fram, både direkt relaterat till drogerna och indirekt genom att mer eller mindre kriminellt benägna personer dras till platsen (Harocopos & Hough, 2005 – Läs mer i kapitlet *Platsens betydelse* & *Narkotikarelaterat ungdomshäng*). Ett av de största problemen med öppna drogscener är den drogrelaterade samhällspåverkan (Drug Related Community Impact, [DRCI]) dessa platser medför (Saberi Zafarghandi et al., 2022). Detta inkluderar drogrelaterade brott och drogrelaterade oönskade, störande eller skadliga aktiviteter och beteenden. I en litteraturöversikt av Saberi Zafarghandi et al. (2022) analyseras 64 studier som undersökt olika typer av DRCI. Resultatet visade att de främsta typerna av DRCI kopplade till öppen drogförsäljning är offentlig droganvändning, nedskräpning, miljöförändringar för att avskräcka drogförsäljning och polisaktivitet eller konsekvenser av detta, annan brottslighet, närvaro av droganvändare samt drogrelaterad rörelse och störande aktiviteter, oljud och uppfattad trygghet i området. Drogrelaterade samhällsproblem kan dock vara svåra att studera då den vid tillfället juridiska lagstiftningen och den sociala kontexten påverkar den samhälleliga toleransnivån och således även vad som anses vara problematiskt (Saberi Zafarghandi et al., 2022).

De flesta öppna drogscener uppstår i missgynnade områden i samhället (Saberi Zafarghandi et al., 2022) vilket i en svensk kontext ofta innebär utsatta områden som präglas av fattigdom och segregation. Ökad hemlöshet, fattigdom, störande beteenden och mental ohälsa är ofta

vanligare i dessa områden och även om öppna drogscenen tenderar att uppstå på sådana platser kan de även medföra att dessa platsegenskaper förvärras (Small et al., 2007).

En annan konsekvens av drogförsäljning är de hälsoproblem som kan uppstå till följd av droganvändning. Den öppna drogförsäljningen bidrar till en ökad exponering för droger bland de boende i området, både vuxna och barn, vilket möjligtvis kan minska tröskeln för påbörjad droganvändning (Waal et al., 2014). Även om detta låter logiskt och mycket väl kan hända finns det inga studier som påvisat att så sker i Sverige. Det brukar dock lyftas fram som en möjlighet av polisen (Polisen, 2017). Om den öppna drogförsäljningen leder till ökad narkotikaanvändning kan det i sin tur få en rad negativa utfall, i värsta fall dödsfall genom överdos (Folkhälsomyndigheten, 2023).

Droganvändning är dessutom ofta en bidragande faktor i olika våldsbrott, stöldbrott och trafikolyckor (SOU, 2011:35) och platser där det sker öppen drogförsäljning karaktäriseras ofta av andra typer av kriminalitet, såsom skjutningar och våldsbrott (Gerell et al., 2021; Hautala et al., 2020; Magnusson, 2023). Detta kan skapa ytterligare konsekvenser för allmänheten, bland annat visar en trygghetsmätning som genomförts under de senaste åren i Stockholms län att upplevelsen av otrygghet är vanligare i regionala statikområden med öppna drogscener jämfört med snittet för lokalpolisområdena i hela länet (SSR, 2023). Att områdena upplevs som otrygga kan således förstås som både en direkt och en indirekt effekt av en öppen drogförsäljning.

Även om alla öppna drogscener inte präglas av våld, finns det en betydande koppling mellan öppna drogscener och våldsutövande (Magnusson, 2022). Kopplingen är särskilt stark mellan skjutvapenvåld för platser med öppen drogförsäljning i utsatta områden (Magnusson, 2022; Gerell et al., 2021). En hypotes som har diskuterats är att eftersom försäljningen är illegal och därmed att marknaden inte kan skyddas av lagliga medel så blir våldet ett sätt att hantera eventuella problem och konflikter (Andreas & Wallman, 2009). En stor andel av det totala antalet skjutningar i Stockholms län har skett på eller precis intill en öppen drogscen; 38 procent år 2021, 33 procent år 2022 och 27 procent år 2023 (SSR, 2023). Av andelen narkotikabrott som påträffats under 2023 skedde 38 procent i nära anslutning till en öppen drogscen, även om detta snarast bör ses som en antydan på var polisen fokuserar sina insatser (ibid.). Andelen brott mot knivlagen och våldsbrott är också högre på dessa platser, där 26 procent av alla anmälda våldsbrott från och med juni 2022 fram till juni 2023 skedde i nära anslutning till öppen drogscen (ibid.).

Flera effekter av öppna drogscener, såsom våld, vapenbrott och gängkriminalitet, kan delvis förklaras av kulturen som finns i dessa områden. I en studie av Magnusson (2022) påvisades en ökad tolerans över tid bland de öppna drogscenerna i Stockholm, vilket skulle kunna bero på att gäng har en stor inverkan på dessa områden. I Stockholm präglas de områden som har störst problem med öppen drogförsäljning ofta av ett sämre utvecklat socialt skyddsnät (Magnusson, 2022). Enligt Waal et. al (2014) bör social stigmatisering och isolering undvikas, då detta har en negativ effekt. Exkludering och segregering kan skapa ett behov av att känna samhörighet med andra i samma situation, då de inte upplever att de är inkluderade eller skyddade av samhället. Vidare kan denna segregering förstärkas av öppen drogförsäljning eftersom den skapar en otrygghet bland utomstående, som också därmed undviker platserna. De utomstående som däremot lockas till området är ofta individer som i stället ser platsen som lämplig för att begå brott, vilket kan öka brottsligheten samt försämra platsens rykte (Waal et. al, 2014). Detta kan också försvaga områdets kollektiva förmåga, det vill säga boendes gemensamma förmåga att hantera och förebygga platsens brottsutsatthet (Magnusson, 2022). Ett område som har en stark kollektiv förmåga utmärks av en gemensam tillit till att grannar kommer ingripa mot brott eller andra ordningsstörningar. Tidigare studier har påvisat att områden med en hög kollektiv förmåga har betydligt lägre nivåer av våldsbrott (Gerell & Kronkvist, 2017; Sampson et al., 1997).

Den våldspräglade kultur som kännetecknar öppna drogscener tenderar att vara mansdominerad, vilket innebär att de risker som innefattas av den sociala strukturen är utökade för kvinnor (Moloney et al., 2015). Vid Stockholms drogscener verkar våld mot kvinnor vara vanligt förekommande, främst från manliga droganvändare men också från manliga drogförsäljare (Stallwitz, 2020). Våldet innefattar både verbalt emotionella, fysiska och sexuella övergrepp. Kvinnor som är eller har varit verksamma eller köpare i Stockholms drogscener beskriver scenerna som ytterst patriarkaliska där kvinnor har låg status (Stallwitz, 2019).

En annan vanlig aspekt av drogförsäljning är att sårbara populationer ofta utnyttjas genom exploaterande arbete (Moyle, 2019). Exempelvis inom Danmarks mer professionellt drivna drogförsäljning outsourcas leveransen av droger, det mest riskfyllda arbete, till lokalinvånare som är socioekonomiskt sårbara och individer som hoppat av skolan, men också till gymnasieelever och ännu yngre personer (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2021). Skälen till involvering kan vara att individerna vill tjäna pengar eller betala av skulder, få tillgång till billiga droger själva, bli en del av en gemenskap, exploatering

genom lockelse, manipulation eller grooming, samt övertalning genom hot om våld (ibid.). En liknande bild framkommer i studier och rapporter med fokus på den svenska kontexten, där främst unga och migranter pekas ut som särskilt sårbara vad gäller risken för att exploateras inom droghandeln (Feltmann et al., 2021; Tollin et al., 2021).

Sammanfattningsvis kan det konstateras att det finns en bred problematik som i varierande utsträckning kan kopplas till platser med öppen drogförsäljning. Det bör dock betonas att graden av problematik är varierande, utifrån storleken, karaktären och hur väl etablerad den öppna drogscenen är. I Sverige har det till exempel konstaterats att öppna drogscener i utsatta områden har en annan problembild än öppna drogscener på andra platser i landet (Magnusson, 2023).

Platsens betydelse

Hus och byggnader är samlingsplatser för många dagliga aktiviteter. Bussar, spårvagnar och cykelleder underlättar rörelse mellan platser. Fysisk infrastruktur kan koncentrera stora mängder av människor på en begränsad yta. Som samlingsplatser för olika aktiviteter karakteriseras platser av olika begränsningar och rekvisit för vem som kan besöka platsen. Ett anställningskontrakt kan krävas för att få tillgång till en byggnad och personer utan cykel i cykelleden blir ofta offentligt utskällda av en plingande cyklist. Vad som orsakar skillnaden i användning är därför en komplicerad fråga som både rör platser som fysiska objekt och människors rutinmässiga interagerande med objekten (Reid et.al., 2014).

Olika platser har olika förutsättningar för att bli kriminogena (Brantingham & Brantingham, 1995). Att en typ av plats i en stad identifieras som en öppen drogscen betyder inte att alla platser i städer med liknande förutsättningar också utvecklar öppna drogscener. Att vissa platser påvisar högre grad av brottslighet, och att denna är fördelad till särskilda *tidpunkter* och *individer* som begår en särskilda typ av *brottslighet* utgör en betydande utmaning för den urbana staden. Specifikt i forskning om narkotikabruk och försäljning har det dock identifierats ett antal återkommande egenskaper. Lätt tillgängliga platser i centrala lägen som saknar en reglerande struktur och ligger nära transportnoder utvecklar oftare ett problem bestående av narkotikahantering (Weisburd et.al., 2016, Waal, et.al., 2014, Lyman 2017, Magnusson, 2022, BRÅ, 2021).

I följande avsnitt kommer ett ramverk för förståelse av platser presenteras, samt hur olika typer av kriminogena platser ser ut och hur en sådan kategorisering kan öka förståelsen för

platsen. I det efterföljande kapitel kommer sedan narkotikarelaterat ungdomshäng diskuteras mer specifikt, och då även fördelat på city-baserade och bostadsområdes-baserade platser.

Kriminogena platser

Som tidigare diskuterats utsätts särskilda mindre geografiska ytor för en oproportionerlig grad av kriminalitet, ett fenomen funnit både internationellt och i Sverige. Särskilda platsegenskaper gör att specifika platser anses bättre anpassade än andra för narkotika och kriminalitet, oberoende av deras grad av polisnärvaro. Varför är så fallet?

Enligt *Brottsmönsterteorin* (Brantingham & Brantingham, 1995) förklaras fördelningen av brott över platser utifrån att särskilda platser besitter egenskaper som gör dem mer attraktiva än andra för brottsliga handlingar. Vad som skapar förutsättningar eller underlättar kontinuerlighet i kriminalitet är relaterat till flera olika dimensioner av kontroll och rutiner i kombination med platsens fysiska utformning. Enligt teorin urskiljs platser i en kombination av *rutiner* och *nyttomaximerande*. För personer som letar efter ett ställe att spela fotboll kommer fotbollsplanen, med fotbollsmål och sidlinjer, framstå som mer attraktiv än andra platser. Finns det inga hinder för användandet – ett högt staket, kanske en avvisande vaktmästare – kommer personerna i framtiden även söka sig till fotbollsplanen. På motsvarande sätt kan ett antal parkbänkar med begränsad insyn möjliggöra narkotikahantering. Sådana exempel bidrar med en förklaringsmall som kan anpassas utifrån vilka komponenter som kombineras. För narkotikaförsäljning är exempelvis konsumenters tillgång till säljaren och säljarens förmåga att fly vid ett eventuellt polistillslag av vikt.

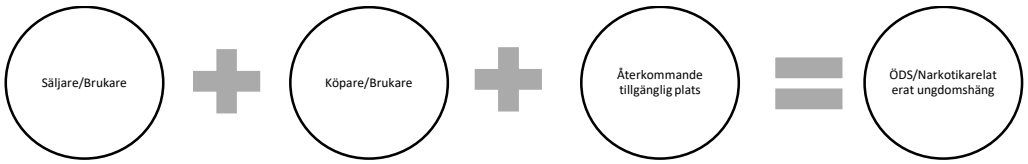

Exempel på Brottsmönsterteorin för ÖDS

Brottsmönsterteorin har använts återkommande för att undersöka fenomenet öppna drogscener, då den redogör för samverkan mellan indikatorer som enkelt kan identifieras och påverkas. Teorin har visat sig vara ett fungerande verktyg både för att kartlägga platser och underlätta identifiering av potentiellt effektiva insatser (Länsstyrelsen, 2019, Stad 2019, Magnusson, 2023). Kriminogena platser kan indelas i *brottsattraherande* och *brottsgenererande.* Begreppen är samlingstermer för en analysmodell om *vem* som använder platsen, *när*, *hur* och *varför*, vilket besvarar frågor som sedan kan utvecklas och vidare preciseras för att i tydligaste mån kunna arbeta mot de faktiska förhållandena (Brantingham

and Brantingham, 1995; Groff, & Mccord 2011). Båda dessa typer av platser har höga nivåer av brottslighet, och kan betecknas som *hotspots*. Hotspots är geografiskt avgränsade platser som står för en stor del av brottsligheten (Reid et.al., 2014). Det är väl belagt att riktade polisinsatser mot sådana platser kan minska brottsligheten utan att den flyttar till en ny plats (Braga et al., 2019). Men forskning menar också att icke-polisiära insatser kan påvisa en liknande effektivitet, vilket senare i rapporten återkommer till.

Brottsattraherande Platser

Brottsattraherande platser är platser där en viss typ av brottslighet har stärkt sitt inflytande till den grad att platsen lockar fler kriminella till att försöka begå brott där. Det är en plats som tilltalar kriminalitet genom sin inneboende karakteristik, vilken ofta uppstått till följd av att tidigare varningssignaler inte har agerats på (Ratcliffe, 2006). Det kan till exempel handla om platser där det är normaliserat att bryta mot lagen, vilket gör att få ingriper eller reagerar, och därmed blir det också lättare att därefter begå ytterligare brott på platsen. Öppna drogscener har i forskning kategoriserats som brottsattraherande platser (Magnusson, 2022).

Dessa platser kan vara av olika karaktär och storlek, exempelvis en butik eller ett torg. Variationen är stor och ofta beror det på flera samverkande faktorer. Det handlar dock ofta om platser som samlar många människor vid samma tillfälle, och att platsens utformning underlättar för motiverade brottslingar att hitta attraktiva måltavlor med bristande övervakning (Bernasco & Block, 2011). På brottsattraherande platser befinner sig ofta personer som inte bor i området utan befinner sig på platsen i syfte att utföra brott, som exempelvis att köpa droger. Om platsen har funnits över längre tid kan det samtidigt inte uteslutas att personer väljer att flytta till området på grund av möjligheten till kriminalitet och att olika typer av kriminalitet därefter blir vanligare (Brantingham and Brantingham, 1995; Bernasco & Block, 2011).

En plats med narkotikarelaterat ungdomshäng kan tänkas ha en karaktär som gör den jämförbar med en brottsattraherande plats, men framför allt gäller det nog platser där problematiken är mer etablerad, såsom på de större öppna drogscenerna. En plats där det länge förekommit öppen drogförsäljning har en större sannolikhet att bli välkänd och attrahera kriminalitet. Medan en mer flyktig plats för ungdomshäng – även om också narkotikaförsäljning förekommer – i mindre grad kommer vara så välkänd att den attraherar ytterligare problematik.

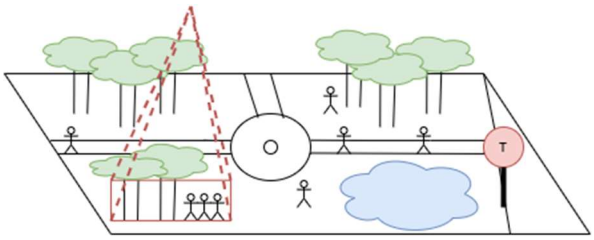

Analysområde: Brottsattraherande plats

Brottsgenererande platser

Brottsgenererande platser kan kortfattat beskrivas som platser där den större mängden brott uppstår till följd av den stora mängden människor som frekventerar platsen. Exempel är skolor och skolgårdar, samlingsnoder i transportnätet, köpcentrum eller torg (Brantingham and Brantingham 1995)

På brottsgenererande platser samlas folk för att ta del av gemensamma aktiviteter. Centralt för denna typ av plats är att den är lättillgänglig för allmänheten och genom en hög koncentration av människor bidrar till fler lämpliga brottsobjekt/brottsoffer. Därmed erbjuder platsen både frestelser och tillfällen till brott. Till skillnaden från en brottsattraherande plats är den brottsgenererande inte, i någon större utsträckning, attraherar brottslingar specifikt, utan snarare att brottslingar liksom andra människor attraheras till platsen av skäl som primärt inte har med brottslighet att göra (Brantingham and Brantingham 1995). Den här typen av platser är oftast i centrum av städer där det finns mycket butiker, restauranger och kollektivtrafikmöjligheter. Platserna får en hög nivå av brottslighet, men det kan också variera över tid. Dessa platser utsätts för en stor mängd brott eftersom det är mycket människor där. Däremot räknat per person som befinner sig på platsen blir brottsligheten lägre eftersom den stora mängden folk på platsen medför ett skydd – det är mer riskabelt att begå brott när det finns många vittnen och personer som potentiellt kan ingripa mot brottet (Gerell, 2021).

Brottsgenererande platser är i typfallet i centrum av städer, men på lokal nivå kan även exempelvis det lokala centrumet vid en spårvagn eller skola utgöra en plats som jämfört med omgivningen har mycket folk och därför eventuellt genererar brottslighet.

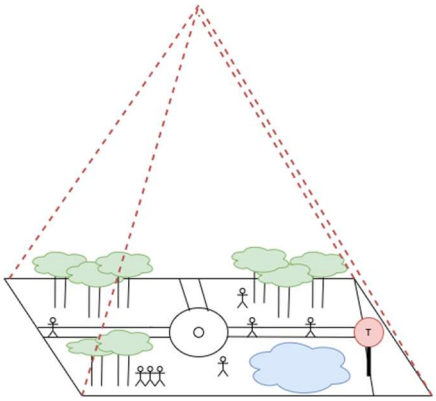

Analysområde: Brottsgenererande plats

Brottsgenererande platser är i synnerhet aktuella vid diskussion av tillfällesbrottslighet, där omständigheterna vid tillfället avgör brottet snarare än individens kapacitet till att utföra brottet (Groff, & Mccord, 2011). Om säljare aktivt börjar söka sig till platsen för att sälja narkotika bör dock platsen betecknas som brottsattraherande. Det kan exempelvis utgå från att säljaren upplever att platsen ger tillgång till en stor och köpvillig kundkrets samt erbjuder goda möjlighet till säkerhet och eventuell tillflykt (Länsstyrelsen Västra Götaland, 2019). En brottsgenererande plats har inte samma möjlighet att möjliggöra kriminalitet och är därför mer utbytbar. Det finns alltid platser i centrum med en stor mängd folk som det kommer vara möjligt att sälja droger till, men platser som är särskilt lämpade för försäljning kan attrahera mer brott och problem.

2. Narkotikarelaterat ungdomshäng

Att ungdomar i Sverige såväl brukar narkotika som deltar i mer eller mindre öppen droghandel på offentliga platser kan anses väl belagt genom en rad vetenskapliga studier, myndighetsrapporter och andra kartläggningar. Det finns även starka indikationer att narkotikarelaterade aktiviteter i offentlig miljö i många fall är *dominerade* av unga (se t.ex. Berger et al., 2021; Magnusson, 2020, 2022; Tollin et al., 2021, 2023). En rapport om droghantering på offentliga platser i Västra Götalandsregionen menar att både köpare och säljare av droger i offentliga miljöer till övervägande del är bestående av ungdomar upp till 17 år och unga vuxna mellan 18-24 år (Thodelius et al., 2021). Liknande resultat återfinns även i en intervjustudie om myndighetsaktörers perspektiv på en city-baserad och en förortsbaserad

öppen drogscen i Stockholms län där det på båda platser uppges vara främst tonåringar och unga vuxna som står för bruket och försäljningarna av narkotika (Feltmann et al., 2021). Även i en kartläggning av öppna drogscener i sex medelstora svenska städer (Örebro, Linköping, Helsingborg, Borås och Växjö) framhålls att unga både använder och säljer droger i de undersökta städerna och rapporten förmedlar en generell bild av att barn och unga dominerar problembilden (Berger et al., 2021). Flera undersökningar lyfter därtill fram barn och ungas centrala roll i gatubaserade överlåtelser av droger i socialt utsatta områden (Magnusson, 2020, 2022; Tollin et al., 2021, 2023).

Inom både svensk och som internationell forskning framhålls öppna drogscener ofta som en riskmiljö för ungdomar. Det kan handla om primära risker att etablera eller upprätthålla ett missbruk, att dras in i andra former av kriminalitet eller att utsättas för våld på platsen, men också om sekundära risker av social och hälsomässig karaktär, exempelvis ökad risk för hemlöshet och infektionssjukdomar (se t.ex. Knight et al., 2017; Magnusson, 2022; Sandberg & Pedersen, 2008; Hennen & Gerell, 2018). Ungas närvaro och aktiviteter på öppna drogscener, liksom riskerna, kan dock se olika ut beroende på platsens geografiska läge och karaktär, vilket bland annat Magnussons (2020; 2022) kategorisering av öppna drogscener i polisregion Stockholm indikerar. Droghantering bland unga förekommer även på offentliga platser som inte helt passar in i den definition av en öppen drogscen som exempelvis används av Magnusson (2022) och Polismyndigheten (2023); såsom skolor, skolgårdar eller parkeringshus (Thodelius et al., 2021). Även platser i mindre skånska orter har visat sig skilja sig från dessa defintioner, där varierande grader av narkotikarelaterat ungdomshäng även har identifierats som ett problem (Chrysoulakis & Gerell, 2023).

Fördjupad förståelse för likheter och skillnader i ungdomars närvaro och aktivitet på olika typer av offentliga platser där droghantering förekommer är viktigt i arbetet med konkreta interventioner och förebyggande insatser. Vi kommer därför nu först att fördjupa oss i kunskap om ungdomars närvaro på två öppna drogscener av olika karaktär – den *citybaserade* och den i ett så kallat *särskilt utsatt område* – och hur dessa kan förstås som olika typer av riskmiljöer. Därefter kommer vi att rikta fokus mot offentliga platser och andra platser i bostadsområden som vanligen inte definieras som öppna drogscener men som ändå kan generera narkotikarelaterat ungdomshäng.

Ungdomar på city-baserade öppna drogscener

Väletablerade öppna drogscener lokaliserade i stadskärnors kommersiella centrum och i nära anslutning till kollektivtrafik beskrivs ofta som platser med en unik förmåga attraherar ungdomar i jakt på spänning, gemenskap och droger (Fast et al., 2009; Franzen, 2002; Knight et al., 2017; Magnusson, 2022; Sandberg & Pedersen, 2008). I sin forskning om öppna drogscener i Stockholms län visar Magnusson (2020) att det på city-baserade öppna drogscener finns en stor bredd både vad gäller klientel och utbud av substanser, vilket kan tolkas som att dessa platser erbjuder många tillfällen till brott och därmed är utgör en riskmiljö för ungdomar. City-baserade öppna drogscener är dessutom ofta av allmänheten välkända som samlingsplatser för konsumtion och försäljning av droger (Bancroft & Houborg, 2020; Franzen, 2002; Sandberg & Pedersen, 2008). Platser med ett sådant rykte kan förstås som *brottsattraherande* (Brantingham & Brantingham, 1995) genom att motiverade personer – exempelvis ungdomar – som inte vanligtvis befinner sig på platsen aktivt söker till den i syfte att använda eller handla med narkotika (Se mer om detta i föregående kapitel).

En del city-baserade öppna drogscener fungerar också som sociala samlingsplatser för ungdomar, exempelvis Sergels Torg i Stockholm och Nordstan i Göteborg (Feltmann et al., 2021; Franzen, 2002). I en rapport från ungdomsjouren vid Stockholms Stads socialförvalting som studerat ungas närvaro på Sergels torg framställs denna dock inte som primärt driven av attraktion till narkotika, snarare verkar det handla om att unga som redan lever socialt utsatta liv söker sig till plasten på grund av ett behov för tillhörighet och gemenskap (Mattson & Ostad Gholizadeh, 2019). Majoriteten av de unga som tillfrågades i studien uppgav att de testat narkotika, de flesta uppges även ha varit både brottsmisstänkta och utsatta för brott samt ha en etablerad kontakt med socialtjänsten. Psykisk ohälsa beskrivs också som ett vanligt problem (Kvillemo et al., 2021; Mattson & Ostad Gholizadeh, 2019). Att citybaserade öppna drogscener kan dra till sig unga som redan sedan tidigare är belastade med sociala problem och psykisk ohälsa har även uppmärksammats i internationell forskning (se t.ex. Fast et al., 2009, 2010; Knight et al., 2017; Sandberg & Pedersen, 2008).

Enligt ungdomsjouren riskerar ungdomarnas problem att förvärras genom vistelsen på Sergels torg, bland annat på grund av tillgängligheten till droger och genom umgänge med äldre som kan locka in de yngre i kriminalitet (Mattson & Ostad Gholizadeh, 2019). Att problem kan eskalera när unga vistas på platser där narkotika säljs och brukas öppet har även uppmärksammats i en kanadensisk studie där missbrukande ungdomar på en öppen drogscen i Vancouver själva beskrivit övergången från lättare till tyngre drogbruk (Fast et al., 2010). En

av de faktorer som lyfts fram för att förklara denna övergång är en växande nyfikenhet till följd av narkotikapräglade sociala interaktioner samt hög förekomst av substanser på den öppna drogscenen. Samtliga ungdomar i studien relaterade denna växande nyfikenhet till att de återkommande sett andra använda en viss drog. Enligt forskarna kan sådana sociala interaktioner samt tillgängligheten till droger bidra till en normalisering av mer riskfyllt drogbruk samt en omdefiniering av ungdomars tidigare riskuppfattning, vilket i sin tur kan spela en roll i övergången från lättare till tyngre och mer skadligt drogbruk. Detta bör dock förstås i relation till att deltagarna i studien även präglades av andra omständigheter, såsom social och ekonomisk marginalisering, osäker boendesituation samt inblandning i brottslig verksamhet, ofta från tidig ålder (Fast et al., 2010).

I en studie av den öppna drogscenen vid Sergels torg baserad på intervjuer med poliser, ordningsvakter, socialarbetare och andra kommunala tjänstemän med kännedom om platsen förmedlas en bild av att det företrädelsevis är tonåringar och unga vuxna som brukar och säljer droger på Sergels torg (Feltmann et al., 2021). En grupp som uppmärksammats som särskilt sårbar vad gäller att risken att bruka, köpa och sälja narkotika i denna typ av miljö är ensamkommande unga utan uppehållstillstånd och/eller fast bostad (Feltmann et al., 2021; Kvillemo et al., 2021; Tollin et al., 2021; von Bredow, 2018). I ungdomsjourens rapport vittnar en ungdom om att det fanns många anledningar till att den började befinna sig på Sergels torg:

> ” […] jag hade ingenstans att sova, hade plats i kyrkan men de öppnade inte förrän 21:00, jag hade inget jobb, inga pengar och visste att det fanns folk där som man kunde sälja droger till och jag behövde försörja mig. Jag tjänade 400 kronor per dag då jag sålde hasch så jag kunde köpa mat” (Mattson & Ostad Gholizadeh, 2019:32).

Sergels torg beskrivs i intervjustudien av Feltmann et al. (2021) som potentiellt mer riskfylld under sommartid då både fler ungdomar och fler drogförsäljare upplevs vistas på platsen, samtidigt som antalet poliser och ordningsvakter beskrivs som färre jämfört med vintertid. Studien indikerar dock att minskad formell kontroll inte nödvändigtvis medför ökad brottslighet om satsningar samtidigt görs på att öka den informella kontrollen, exempelvis i form av kulturaktiviteter som drar folk till platsen (Feltman et al., 2021).

Frågan om citybaserade öppna drogscener utgör centrala arenor för ungdomars *initiering* till narkotika är svårbesvarad och det råder brist på vetenskapliga studier ur en svensk kontext. I

Norge har sociologerna Sandberg och Pedersen (2008) dock intresserat sig för denna fråga, och då med utgångspunkt i att polisen sommaren 2004 stängde ner Plata, en av Oslos mest kända city-baserade öppna drogscener lokaliserad strax utanför stadens centralstation. Ett av argumenten för denna insats var att själva platsen, bland annat på grund av dess närhet till stationen, utgjorde en dragningskraft på nyfikna ungdomar, samt att Plata fungerade som en arena för ungdomars initiering eller eskalering av drogbruk (Sandberg & Pedersen, 2008). Forskarna genomförde bland annat intervjuer med 30 ungdomar i centrala Oslo samt 10 före detta droganvändare. Slutsatsen forskarna drog var att Plata varken verkade attrahera ungdomarnas nyfikenhet eller spela roll för ungas initiering till narkotika. De ungdomar som inte hade provat droger tenderade tvärtom att undvika platsen och intervjusvaren från dem som använt narkotika indikerade att drogdebuten inte hade skett på den city-baserade öppna drogscenen utan i en mer lokal förortskontext (Sandberg & Pedersen, 2008). Ofta i personens eget bostadsområde och tillsammans med äldre vänner, släktingar eller andra personer som åtnjöt ungdomens respekt och/eller beundran (ibid.).

Ungdomar och öppna drogscener i utsatta områden

Öppna drogscener i bostadsområden som av polisen kategoriserats som *utsatta* är ofta lokaliserade på torg eller andra öppna ytor i nära anslutning till såväl bostäder som allmänna kommunikationsmedel (Magnusson, 2020, 2022). Till skillnad från city-scenen där både köpare, säljare och utbudet av narkotika beskrivs som heterogent karaktäriseras öppna drogscener i utsatta områden av att det oftast är lokala ungdomar som står för försäljningen av narkotika, i huvudsak cannabis, kokain och syntetiska opioder (Magnusson 2022). Narkotikahandeln kopplas vanligen till kriminella nätverk, vilka också beskrivs utöva kontroll över platsen (Magnusson, 2022; Tollin et al., 2021).

BRÅ studie om öppen gatuförsäljning av narkotika i socialt utsatta områden definierade den öppna gatuförsäljningen som droghandel som sker på ”på plaster där nya köpare kan söka upp säljare eftersom det är välkänd att det sker narkotikaförsäljning där” (Tollin et al., 2021, s. 10). Såväl platsens rykte som tillgänglighet är av betydelse för att säljare och köpare ska lockas till platsen, och BRÅ:s genomgång av förundersökningar visar att torg, kyrkogårdar samt ytor utanför skolgårdar och större affärer är vanliga platser där öppen gatuförsäljning äger rum (Tollin et al., 2021). Denna form av försäljning står sannolikt enbart för en bråkdel av narkotikaförsäljningen i socialt utsatta områden, medan merparten av försäljningen troligtvis utföras över mobiltelefon och/eller krypterade appar (Tollin et al., 2021). Öppen gatuförsäljning lyfts dock fram som en viktig del av den större narkotikamarknaden, och det

är främst unga (15-17 år) och ännu inte så etablerade säljare som uppges vara aktiva på denna del av marknaden. När dessa sedan etablerat en kundkrets och ett kontaktnät finns möjlighet att övergå till mindre riskfylld försäljning via mobil (Tollin et al., 2021).

En öppen drogscen i ett utsatt område kan, precis som city-scenen, troligen utöva en attraktionskraft som gör att unga, särskilt lokalt förankrade, söker sig till platsen i syfte att köpa och sälja droger. Platsen kan dock även förstås som *brottsgenererande* (Brantingham & Brantingham 1995) vilket innebär att personer som befinner sig på platsen i andra syften än att begå brott riskerar att dras in i brottslighet eftersom det på platsen erbjuds gott om frestelser och tillfällen till brott. Magnussons (2020) forskning visar att 90 procent av de totalt 48 öppna drogscener som identifierades i Stockholms län var lokaliserade till bostadsområden, ofta nära lokala torg med affärer, samhällsservice, ungdomsgårdar och närhet till skolor och förskolor. Detta innebär att många barn och unga som en del i sina rutinaktiviteter nyttjar platser som inrymmer eller ligger nära öppna drogscener, vilket också gör dem sårbara för socialisering in i, eller rekrytering till droghandel och annan kriminalitet (Polismyndigheten, 2023a; Tollin et al., 2021).

Enligt såväl polismyndigheten som BRÅ börjar barn och ungas väg in i kriminalitet i socialt utsatta områden ofta med att de utför enklare uppdrag kopplade till äldres narkotikaverksamhet. Det kan exempelvis handla om att hålla vakt, att transportera, överlämna eller förvara narkotika, vapen och annat som kan kopplas till kriminell verksamhet. (Polismyndigheten, 2023a; Tollin et al., 2021, 2023). Rekrytering kan ske genom hot och tvång, men det finns också unga som av egen drivkraft aktivt söker sig till kriminella sammanhang. Andra lockas in i kriminell verksamhet genom olika former av belöningar, såväl materiella som relationella i form av vänskap och gemenskap. Oavsett om unga själva söker sig mot kriminalitet eller lockas in av andra kan behov av tillhörighet, gemenskap, status och pengar förstås som viktiga drivkrafter (Polismyndigheten, 2023a; Tollin et al., 2021).

Narkotikarelaterat ungdomshäng bortom öppna drogscener

I litteraturen om öppna drogscener framhålls ofta *varaktighe*t – det vill säga att det finns en viss beständighet i de drogrelaterade aktiviteterna – som ett viktigt kriterium för huruvida platsen kan förstås som en öppen drogscen eller inte (se t.ex. Magnusson, 2020, 2022; Polismyndigheten, 2023). Droghantering bland ungdomar förekommer dock även på platser som inte karaktäriseras av tidsmässig varaktighet vad gäller narkotikarelaterade aktiviteter (Thodelius et al., 2021). I dag är det allra vanligaste sättet för unga att få tag på droger att få

dem via någon de känner, såsom en kompis, partner, syskon eller en bekant (CAN, 2021). Denna typ av överlåtelse är vanligen inte vinstdrivande (Tollin et al., 2021). Ett rimligt antagande utifrån detta är därför att många överlåtelser sker i eller i nära anslutning till de platser där ungdomarna vanligen vistas i sin vardag.

I de fall anskaffning sker via en langare, något som är relativt vanligt, utförs affärsöverenskommelsen oftast på förhand via mobiltelefon. Mobiler och appar används också i hög grad för marknadsföring av droger (CAN, 2021; Tollin et al., 2021). I jämförelse med öppen gatuförsäljning bidrar mobilförsäljning till en högre grad av flexibilitet i valet av plats för själva överlåtelsen, vilket inte nödvändigtvis behöver ske på platser som är kända för drogförsäljning. Platsen kan snarare väljas strategiskt för att undgå upptäckt och undgå polisinsatser (Tollin et al., 2021). I BRÅs kartläggning av narkotikamarknader framkommer dock att det inte är ovanligt att överlåtelse av droger där affären avtalats via mobil sker på platser som säljaren regelbundet använder för sin försäljning och som kunderna vet används av just den försäljaren, exempelvis en plats i ett köpcentrum (Tollin et al., 2021).

Även om mobilförsäljning kan bidra till att försäljning sker på tillfälligt valda platser kan platsspecifika egenskaper ändå antas spela roll för ungdomars val att använda en viss plats för bruk, överlåtelse eller inköp av droger. Det kan exempelvis handla om faktorer såsom avskildhet, tillgänglighet, underhåll samt frånvaro av formell och informell kontroll (Thodelius et al., 2021).

Tillhörighet och naturlig access kan också anses vara av betydelse för valet av plats för drogrelaterade aktiveter (Thodelius et al., 2021). En typ av plats som unga har både tillhörighet och naturlig access till är skolor och skolgårdar. I en kartläggning av droghantering på offentliga platser i Västra Götaland framkommer att 10 procent av de identifierade platserna utgjordes av just skolor och skolgårdar, och på dessa platser antas droghanteringen domineras av ungdomar och unga vuxna (Thodelius et al., 2021). Även andra kartläggningar ger stöd för att drogbruk- och försäljning sker i och nära skolor (Berger et al., 2021; Magnusson, 2020; Tollin et al., 2021), vilket också bekräftas i de samtal med nyckelaktörer som intervjuats inom ramen för denna rapport.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att narkotikarelaterat ungdomshäng förekommer på olika typer av platser, och att vilken typ av plats det är också inverkar på hur och varför hänget uppstår. Det är av vikt inför kommande kapitel där insatser för att motverka problem kopplat till narkotikarelaterat ungdomshäng kommer att diskuteras.

3. Övergripande strategier och konkreta åtgärder

Strategier som tidigare använts på platser med öppen narkotikahantering eller öppna drogscener kan föreställas längs ett spektrum med ändpunkterna av ett avskräckande perspektiv respektive ett skademinimerande perspektiv (Bless et.al, 1995, Bancroft & Houborg, 2020). Generellt kan avskräckande strategier beskrivas utifrån deras syfte att, genom olika aktörer och åtgärder, förebygga eller avbryta användandet av platsen för narkotikabrukande. Skademinimerande strategier är mer inriktade mot att reglera platsen för

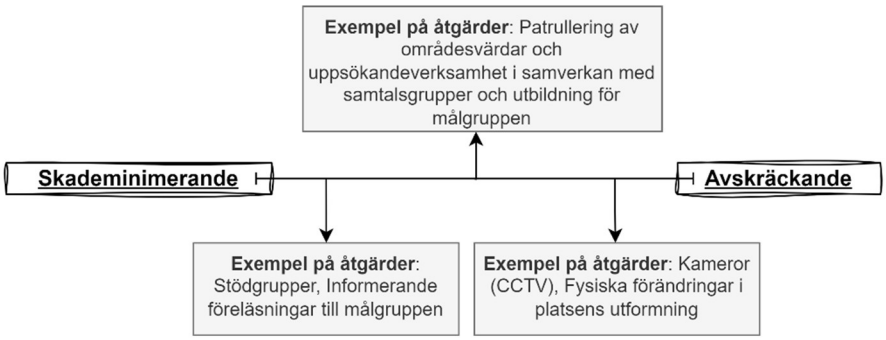

att minimera platsens obehag för de som befinner sig i området (Bless et.al., 1995).

Inom spektrumet tar strategier olika förhållningssätt utifrån hur man väljer att angripa problemet på platsen. Strategier behöver därför inte vara enbart avskräckande eller enbart skademinimerande, utan bör förstås som *mer* inriktade mot avskräckande eller *mer* inriktade mot skademinimerande (Grønnestad & Lalander, 2017; Stad, 2021). Strategins utformning påverka i sin tur vilka åtgärder som anses lämpliga. Utformningen av strategier är sällan desamma överallt. Variationen sker bland annat genom olika samhälleliga attityder mot problemet, hur lagen ser ut i förhållande till droganvändare, droganvändning och drogmarknader, aktörer samt tidsbegränsning (Waal, et.al, 2014).

Forskning på strategier som riktas för att hantera problematiken med öppen narkotikahantering har främst gjorts internationellt. Genom problemets spridning under 90-talet identifierades ett antal städer och platser i Europa (bl.a Amsterdam, Zürich, Lisabon) där offentligt narkotikabrukande skedde dagligen och således där insatser har genomförts (Waal, et.al., 2014). I Norden har traditionellt strategier mot öppen narkotikahantering haft ett avskräckande syfte. I Sverige råder en strikt narkotikapolitik med repressiva åtgärder i syfte att förbjuda och förhindra både användningen och försäljningen av droger. Dessa strategier motarbetar den öppna försäljningen, vilket kan ha en positiv effekt på den upplevda tryggheten bland allmänheten, men kan i sin tur öka riskerna för de som är verksamma, framför allt för kvinnor. Detta eftersom ”underground”-kulturen som skapas av

avskräckningen kan kännetecknas av en mindre känsla av gemenskap och en avsaknad av gemensamma normer för acceptabelt beteende (Stallwitz, 2019).

I Norge och Danmark har lagstiftningen mot narkotikabrukande förändrats - sedan 2011 i Danmark (Houborg et.al, 2020) och sedan 2018 i Norge (Kammersgaard, 2023), vilket gjort att strategier progressivt tagit an ett skademinimerande perspektiv. Detta har påverkat hur man valt att arbeta mot öppen narkotikahantering. En sådan förändring har inte lika tydligt skett i Sverige. Ny forskning på strategier från Danmark och Norge är därför svår att överföra. Det finns dock flera svenska studier om öppna drogscener och insatser mot dessa (Berger, et.al., 2023; BRÅ, 2021; Gerell, 2019; Magnusson 2019; 2020; 2021; 2022; Pia Kvillemo, 2021; Polisregion Stockholm, 2023; Thodelius, et.al., 2021) som kan ge kunskap över hur strategier bör utformas.

Avskräckande Strategier

Kriminaliseringen 1988 av narkotikabruk är av betydelse för att kunna förstå vad som menas med avskräckande strategier. Lagstiftningen syftade till att förbjuda allt bruk av narkotika genom att bestraffa dess användande, vilket man förväntade sig skulle leda till en drastisk minskning av de missbruk och överdoser som skett under 1980-talet. Strategin var flerdimensionerad, involverade många aktörer och riktade sig mot ett antal myndigheter som i samverkan skulle bidra till att minska narkotikaanvändningen i Sverige (Olsen, 2017, Tham, 2003).

Inom avskräckande strategier är det prioriterade mål att få bort eller förflytta brottsligheten från platsen (Feltmann, et.al., 2021). Det kan öka platsens attraktion, vilket i sin tur kan öka ekonomisk omsättning och social interaktion på platsen. Avskräckande strategier mot platser som normaliserar och möjliggör vidare kriminalitet kan i teorin få stor effekt (Hallin & Westerdahl, 2020). Narkotikarelaterat ungdomshäng uppstår, som diskuterat i förgående kapitel, ofta antingen i centrum av städer eller i utsatta områden. I utsatta områden har narkotikarelaterat ungdomshäng och liknande beskrivits som hinder för en mer positiv utveckling (Framtiden, 2022; Polisen, 2017). Det avskräckande arbetet inom polisen är till stor del individ fokuserat genom gripandet och lagförandet av narkotikabrott, detta skiljer sig från andra aktörer vars avskräckande arbete tenderar att vara plastbaserat genom fokus på övervakning och kontroll.

Platsbaserade åtgärder är ofta ganska enkla att genomföra, och kan förutom ökad polisbevakning innebära åtgärder för att göra det lättare att upptäcka brottslighet på en plats.

Ett vanligt exempel i Sverige har varit att sätta upp övervakningskameror på platser med öppen drogförsäljning (Se ex Kronkvist et al., 2019), men det kan också handla om ökad belysning eller att klippa ner buskage för att öka insyn. Sådana insatser genomförs ofta av bostadsbolag eller kommuner och kan bidra till andra positiva effekter. Ökar man exempelvis belysningen på platsen försvinner också en stor del av den anonymiteten som potentiellt bidragit till platsens kriminella attraktivitet, tillika är befolkning i området involverade i det brottsförebyggande arbetet är chansen större att förbipasserande väljer att kontakta polisen vid brott. Det finns flera exempel på hur bostadsbolag är delaktiga i arbetet mot narkotikarelaterat ungdomshäng. I Örebro arbetar exempelvis socialförvaltningen, kommunen, bostadsbolagen och polisen i en lokal samverkansgrupp och i Växjö har bostadsbolagen i egen regi intensifierat arbete för att få bort störningar och aktiviteter, bland annat genom trygghetsvandringar och ökad betoning på samhörigheten i området (Berger et.al., 2023).

Avskräckande Strategier	
Fokusområde:	Platsorienterade
Syfte:	Förebygga och motverka problematiken
Aktörer:	Kan utföras av en eller flera parter
Tidsram:	Snabba men begränsade i att komma till rätta med underliggande problematik
Risker:	Riskerar att platsens brukare dras till andra farligare platser

Skademinimerande Strategier

I reaktion till att avskräckande arbete inte alltid har kunnat påvisa önskvärda resultat för särskilda kontexter (Sandberg & Pedersen, 2008) och problem (Grønnestad & Lalander, 2017) har det diskuterats huruvida kriminalitet är en konsekvent del i samhällsstrukturen och därför bör hanteras utifrån att minska de negativa effekter den orsakar. Skademinimerande strategier har under senare åren kommit att ta en större roll i både Danmark (Bancroft & Houborg, 2020, Houborg et.al 2014, Kammersgaard, 2020, Kammersgaard, 2019) och Norge (Grønnestad & Lalander, 2017, Grønnestad et.al., 2020, Nafstad, 2011, Olsen, 2017, Sandberg & Pedersen, 2008). Kriminalitet ligger fortfarande till grund för problemuppfattningen, men polisens arbete i båda länderna har kombinerats med insatser från andra myndigheter för att både arbeta med att upplösa platser och hantera effekterna av att platserna löses upp (Olsen,

2017). Liksom med avskräckande strategier finns det för och nackdelar med skademinimerande strategier, där kvarvarande ordningsstörningar exempelvis lyfts fram från Danmark (Bancroft & Houborg, 2020).

Skademinimerande strategier är mer inriktade på brukarna än platsen, även om det också kan finnas platsbaserade insatser, t ex rum där droger kan användas säkert (Olsen, 2017). Det kan handla om att försöka erbjuda hjälp till missbrukare, eller tillgång till material som sprutor för att minska risken för sjukdomsspridning. I relation till ordningsstörningar och liknande skulle det även kunna innebära ett arbete mot att minska samhällsstörtande beteende bland de som frekventerar en plats med öppen drogförsäljning, men i praktiken är fokuset att minska den skada drogerna åsamkar användarna (Lenton & Single, 1998). Skademinimering handlar primärt om att minska skadan av droger, medan avskräckning handlar om att få bort drogerna, eller som i fallet här kanske snarast de ordningsstörningar som upplevs kopplas till drogerna. Normalt sett kombineras en skademinimerande strategi med en avskräckande strategi för att komma åt samtliga delar av problematiken med platsen. För skademinimering krävs ofta att olika aktörer samarbetar, och det finns god evidens för att exempelvis sprututbytesprogram och uppsökande arbete kan ha effekt (Ritter & Cameron, 2009).

Skademinimerande Strategier	
Fokusområde:	Mer individorienterade
Syfte:	Hantera problematiken
Aktörer:	Behöver utföras av flera parter för effekt
Tidsram:	Tar längre tid, men kan komma till rätta med underliggande problematik
Risker:	Riskerar att inte komma till rätta med platsens inneboende problematik

Utformning av strategi

Utformningen av en strategi behöver bygga på ett antagande om åtgärder och effekter. För polisens arbete mot öppna drogscener i Stockholm, menar Feltmann et. al (2021) att strategin utgår från ett antagande att: 1) Ett minskat antal öppna drogscener leder till 2) Ett minskat utbud av narkotika vilket 3) Minskar risken för utsatta grupper att dras in i de negativa konsekvenserna av narkotikahantering.

Likaså kan 1) utbildningsinsatser för skolsköterskor inom narkotikans effekt på unga bidra till 2) ökad kunskap om narkotikamissbruk hos skolungdomar vilket 3) leder till en ökad chans att missbruk inte uppstår. Båda strategierna syftar till att minska narkotikarelaterad problematik, där den första är mer avskräckande och den senare skademinimerande. I bästa fall kan de två kombineras för att uppnå ett gemensamt resultat.

Feltmann et. al (2021) redogörelse för polisens arbete mot öppna drogscener beskriver ett antal viktiga komponenter som behöver vägas in när en strategi ska tas fram:

- Vilket är problemet som behöver åtgärdas?
- Vilka anses vara målgruppen för strategin?
- Vad är den förväntade effekten av strategin?

Dessutom är det av vikt att fundera över hur en insats ska få legitimitet samt vilka som behöver inkluderas för bästa effekt. Problem från narkotikarelaterade ungdomshäng kräver ofta samverkan från flera aktörer för att nå framgång. Den eller de aktörerna som involveras i arbetet kommer att inverka på hur man kan arbeta mot problemet, och det är av vikt att involvera de aktörer som har möjlighet att förändra de olika komponenterna i problembilden (Connoly, 2006). Skolor har en unik tillgång till ungdomar under stora delar av dagen; Fastighetsägare har vanligtvis bra koll på vad som händer i trappuppgångar och kan förändra områdets utformning; Polisen kan lagföra och ingripa i svårlösliga situationer.

Effektiv samverkan kan vara svåra att genomföra på grund av begränsade resurser, olika problemuppfattning och arbetsytor (Connoly, 2006). Strategins legitimitet är också viktig för att åtgärder ska kunna genomföras på ett planerat sätt utan att skapa en friktion mot det området som strategin riktas (Sunshine & Tyler, 2003). En ökad legitimitet kan utvecklas genom att arbeta utifrån en gemensam accepterad problembild och programteori för strategin, något som även underlättar inom den egna samverkan (Waal et.al, 2014). Relationen till civilsamhället beskrivs ofta som betydelsefull för en framgångsrik samverkan, och om en strategi har legitimitet i civilsamhället och upplevs bemöta den lokala problembilden blir den lättare att implementera (Waal, et.al, 2014, Ekendahl, 1997; Sandberg & Pedersen, 2008). Att fokusera på kommunikation, antingen genom att integrera lokala aktörer i arbetet, eller genom samlingsmöten, kan därför vara av betydelse för framgången av en strategi.

Det bör här också betonas att det sällan är möjligt att helt få bort narkotika, och målsättningen med insatser mot öppen drogförsäljning brukar därför vara att få det at bli mindre öppet

och/eller att minska ordningsstörningar och brottslighet kopplat till verksamheten (Harocopos & Hough, 2005).

Konkreta åtgärder

Många insatser kan tillämpas för att motverka problem kopplat till narkotikarelaterat ungdomshäng. Det första insatsen som bör uppmärksammas är riktade polisinsatser mot drogmarknaden, något som i olika former framgångsrikt använts (Harocopos & Hough, 2005; Knutsson 1997). Ibland anpassar sig dock narkotikamarknaden snabbt vilket minskar effekten av polisinsatserna, och det har i det sammanhanget betonats att lokalsamhället behöver involveras för att uppnå ihållande framgång (Harocopos & Hough, 2005). En risk vid polisinsatser är också att det skapar instabilitet i den kriminella världen, vilket på kort sikt kan leda till en ökad grad av våld (Moeller & Hesse, 2013; Werb et al., 2011).

En annan populär insats är att införa kamerabevakning för att minska narkotikarelaterade problem. Den internationella forskningen pekar mot att det kan vara framgångsrikt i att minska narkotikabrottslighet (Piza et al., 2019). Det finns även svenska studier som antyder att kamerabevakning kan effektivisera polisens arbete mot öppen drogförsäljning. När kamerabevakning infördes i det utsatta området södra Sofielund medförde den en förflyttningseffekt för den öppna hanteringen av droger till ej kamerabevakades platser (Kronkvist et. al 2019). Däremot kunde samtidigt polisen kunde göra fler beslag av narkotika och de boende upplevde det som att situationen var något förbättrad (ibid.). En annan studie från Malmö noterade också att det fanns indikationer på att narkotikahantering delvis förflyttades när en utsatt plats i centrala Malmö kameraövervakades. I den studien noterades dock ingen påverkan på brottsligheten, och allmänhetens otrygghet eller liknande verkade heller ej påverkas av kamerabevakningen då de flesta ej kände till den (Hennen & Gerell, 2019). På Hässelby torg i Stockholm infördes också kamerabevakning vilket bedömdes ha fått en positiv effekt, även om droghandeln flyttade till andra platser (STAD, 2021). Generellt kan sägas att insatser på en plats ibland flyttar brottsligheten, men ofta brukar då brottsligheten ändå minska totalt sett (Braga et al., 2019).

Både kamerabevakning och polisiära insatser handlar till stor del om att öka upptäcktsrisken eller försvåra för narkotikabrottsligheten på andra sätt, vilket är återkommande för ett flertal andra potentiella åtgärder. Det kan till exempel handla om att sätta upp bättre belysning eller att beskära buskar för att öka insynen, och användes bland annat i en insats mot en öppen drogscen i Stockholm (Knutsson, 1997) tillsammans med en rad andra åtgärder. För att

motverka drogförsäljning kan det också vara av vikt att engagera lokalbefolkningen till att motarbeta problemen (Harocopos & Hough, 2005), vilket också rekommenderas i en handlingsplan som Tryggare Sverige (u.å) tagit fram. Det kan till exempel handla om informationskampanjer eller boendemöten vilka kan stärka ett områdes engagemang och därmed också stärka den områdets kollektiva förmåga. Detta genom exempelvis en ökad vuxennärvaro på platser där ungdomar samlas, såsom genom trygghetsvandringar, och har som tidigare påpekats bland annat kopplats till lägre nivåer av våldsbrott (Gerell & Kronkvist, 2017). Det finns dock inte några akademiska studier som specifikt studerat huruvida det har en effekt på narkotikarelaterat ungdomshäng, men det framstår inte som orimligt, och passar kanske särskilt på platser där problembilden inte är alltför betungande.

En relaterad men mer specifik insats är att stötta eller uppmuntra så kallade platshanterare (”place managers”) till att ta ett större ansvar. Med platshanterare menas här de personer som äger eller driver företag eller av andra anledningar vistas mycket på platsen och har makt att påverka hur den används och utformas. Om ägaren av den lokala pizzerian eller matbutiken gör sitt bästa för att motverka drogförsäljning på torget tenderar det att underlätta (Harocopos & Hough, 2005). Detta kan också kombineras med att göra insatser för att få platsen att bli mer attraktiv för icke-kriminella personer vilket kan göra att platsen fungerar bättre. Ett exempel på det är från en park där insatser gjordes för att få fler hundägare att röra sig på platsen, för att således få fler potentiella vittnen och kapabla väktare på platsen och därmed motverkar såväl brottslighet som ordningsstörningar (Knutsson, 1997). Här skulle också hypotetiska insatser som att bygga en lekpark eller annan attraktion, liksom mer temporära saker som att ordna en marknad eller grillfest för att locka människor tänkas kunna motverka brottsligheten. Vilken typ av aktiviteter eller attraktioner som fungerar bäst för att locka människor som kan utgöra kapabla väktare har dock legat utanför fokus för denna kunskapssammanställning, men Tryggare Sverige (u.å) pratar om detta i termer av placemaking och menar att det har en stor effekt.

Ett exempel på när placemaking använts i Sverige är på Sergels torg, som länge varit en känd plats för öppen drogförsäljning (STAD, 2021). Det infördes under 2019 kulturaktiviteter för att motivera människor att vistas i området längre, och det placerades även solstolar och en gräsmatta på området. Samtidigt användes andra situationella brottspreventionsinsatser, såsom daglig renhållning, förbättrad belysning, lövblåsning för att upptäcka narkotikagömställen, blått ljus på toaletter i närområdet för att motverka heroininjektion, samt flera insatser i form av både social prevention (exempelvis samtal med ungdomar för att motivera dem att inte

vara på platsen) och formell kontroll (såsom ett ökat antal ordningsvakter och övervakningskameror i närområdet). De insatser som använts har inte utvärderats enskilt i en kontrollerad studie, men en förbättring av trygghetsläget påvisades på Sergels torg mellan 2018 och 2020. Även en minskning av narkotikabruk- och försäljning observerades, men en längre uppföljningsperiod krävs för att undersöka stabiliteten (STAD, 2021).

Att begränsa tillgång till platsen för bilar har också visat sig fungera för att motverka brottslighet och andra problem som öppen drogförsäljning, t ex genom att stänga gator (Clarke, 2005; Kronkvist et al., 2019). Detta är också något som rekommenderas av Tryggare Sverige (u.å), som även nämner införande av boendeparkering. Den typ av insatser kan relatera till hur platsen tidigare fungerat som en brottsgenererande plats utifrån den större mängden folk som vistats där och genom att därmed begränsa mängden folk bör också brottsligheten kunna begränsas (Se mer i kapitlet *Platsens betydelse*). Den typen av insats är dock begränsande och eventuellt negativa, och kan störa legitima besökare, hindra framkomst för blåljuspersonal, samt ge ett intryck av att området är instängt. I praktiken är detta åtgärder som försöker minska mängden folk på en plats – men ovan har det tvärtom diskuterats att locka fler människor till en plats som alternativ för att förbättra problembilden på platsen.

Tryggare Sverige (u.å) lyfter även fram möjligheten att genomföra narkotikasök med hund, samt att införa områdes- eller trygghetsvärdar för att motverka häng i det offentliga rummet. Områdes- eller trygghetsvärdar kan ta olika former, men handlar i grund och botten om vuxna människor som genom sin närvaro kan göra en skillnad, med varierande grad av myndighetsroll och möjlighet att ingripa. Närvaron av den typen av personer har kopplats till minskade förekomster av otrygghetsrelaterade problem, inklusive öppen drogförsäljning i en studie från Örebro (Fahlgren et al., 2018). Det genomfördes då inom ramen för Effektiv Samordning för Trygghet (EST), som är en samverkansform för att hantera brott och ordningsstörningar (Hallin, 2019). Att ha ett strukturerat samverkansarbete för att motverka den typen av problem är troligen av vikt mer generellt, då många olika aktörer kan behöva bidra för att nå framgång, särskilt vad gäller brottsförebyggande arbete i utmanande kontexter som utsatta områden (Gerell et al., 2020).

För att motverka häng i gemensamma utrymmen kan fastighetsägare använda sig av metoden ”Trygga trappan” (Gerell & Hallin, 2020). Denna innebär ett betonande av regeln att obehöriga ej får uppehålla sig i de gemensamma utrymmena i fastigheterna, samt ett begränsande av tillträdet genom sektionering och elektroniska passersystem. Denna insats togs fram inom ramen för ett EST arbete i Malmö, och tillgångsbegränsningen till

trappuppgången kombinerades med en mängd åtgärder för att få ungdomar att sköta sig bättre, t ex genom att få jobb eller utbildning samt att öka kontroll och ordning på platsen. Åtgärden följdes upp genom en enkätundersökning som pekade mot att invånarna upplevde en tydlig förbättring (Gerell & Hallin, 2020). Metoden har sedan dess spridit sig i Sverige. En utvärdering från 2018 visar på en god effekt av metoden från ett bostadsbolag i Malmö (Nezirevic & Nilsson, 2018), och Bostadsbolaget i Göteborg rapporterar även stor framgång med metoden (Trygg Fastighet, u.åc). Elektroniska passersystem i fastigheten, och sektionering av gemensamma utrymmen där tillträde begränsas i till exempelvis källar- och förrådsutrymmen, ger bättre kontroll och minskar möjligheten till häng på dessa platser. Smarta sensorer och avvikelse-rapportering av boende där informationen i realtid används för att styra exempelvis fältassistenter, väktare och liknande trygghetsfaktorer, används på flera håll i landet och anses av Tryggare Sverige (u.åc).

En åtgärd som bedömts ha evidens internationellt men som sällan diskuteras i Sverige är att en mer tillgänglig vård kan minska efterfrågan på narkotika, och därmed motverka försäljningen (STAD, 2021). Lättillgängliga behandlings- och skadereduceringscenter och enkel tillgång till vård såsom läkemedelsassisterad behandling med exempelvis metadon har visat god effekt på flera platser där det funnits problem med narkotikahandel (Waal et al., 2014). Det har också lyfts fram som en möjlig åtgärd mot öppen droghandel (Harocopos & Hough, 2005). Möjligheter att få tillgång till vård under pågående missbruk och beroende i Sverige är dock begränsade (Socialstyrelsen, 2015).

Sammantaget kan det konstateras att det finns en del insatser som verkar lovande för att minska problem med narkotikarelaterat ungdomshäng. Ökad övervakning, exempelvis genom polisinsatser eller kamerabevakning, fungerar, men mycket talar för att också mjukare former av övervakning genom boende och besökande i området skulle kunna ha en effekt. Det kan därför vara av vikt att försöka uppmuntra saker som nattvandring och grannsamverkan, samt att stötta lokala näringsidkare och eldsjälar till att bidra i arbetet. Att skapa en attraktiv miljö verkar också kunna ha betydelse, där belysning samt att kapa buskar har lyfts i relation till öppen drogförsäljning. Här kan också insatser för att attrahera vanligt folk till platsen lyftas upp, vilket kan bidra till fler kapabla väktare på platsen som gör att den upplevs som tryggare och mindre kriminogen. Samtidigt finns det också exempel på att det motsatta haft effekt – genom att begränsa en plats tillgänglighet genom att exempelvis stänga gator eller låsa portar kan problem med narkotikarelaterat ungdomshäng minskas.

Behovet av att, för insatser mot narkotikarelaterat ungdomshäng och öppna drogscener, inledningsvis analysera både problemet och vad det består av är återkommande i tidigare litteratur och likaså att tillämpa åtgärden tillsammans med flera andra aktörer (Harocopos & Hough, 2005; Knutsson, 1997). Dessa rekommendationer är också återkommande för insatser som mer generellt syftar till att minska brottslighet och otrygghet (Ashby & Chainey, 2012). Även om det är ett komplext problem att hantera finns det alltså kunskap att utgå från när det gäller att hantera narkotikarelaterat ungdomshäng och öppna drogscener.

Källor

Artiklar och akademiska böcker

Andreas, P., & Wallman, J. (2009), "Illicit Markets and Violence: What Is the Relationship?" *Crime Law and Social Change*, *52*, 225-229.

Bernasco, W., & Block, R. (2011). "Robberies in Chicago: A Block-Level Analysis of the Influence of Crime Generators, Crime Attractors, and Offender Anchor Points", *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 48(1), 33-57.

Bancroft, M., & Houborg, E. (2020). "Managing Coexistence: Resident Experiences of the Open Drug Scene and Drug Consumption Rooms in Inner Vesterbro, Copenhagen". *Contemporary Drug Problems*, *47*(3), 210–230.

Bless, R., Korf, D. J., & Freeman, M. (1995). "Open drug scenes: A cross-national comparison of concepts and urban strategies", *European Addiction Research*, *1*(3), 128-138.

Braga, A. A., Turchan, B. S., Papachristos, A. V., & Hureau, D. M. (2019). Hot spots policing and crime reduction: An update of an ongoing systematic review and meta-analysis. *Journal of experimental criminology*, *15*, 289-311.

Brantingham, P., & Brantingham, P. (1995). "Criminality of place". *European Journal on Criminal Policy and Research*, *3*(3), 5–26.

Brantingham, P., & BrantinghamIn P. (2008). "Crime pattern theory". I: Wortley, R., & Mazerolle, L. (Red.). *Environmental Criminology and Crime Analysis* (1st ed.). Willan.

Clarke, R. V. (1980). Situational crime prevention: Theory and practice. *British Journal of Criminology, 20*(2), 136-147.

Ekendahl M., (1998). "Plattan-aktionen" – ett projekt dömt att lyckas?" En analys av projektet "Tillsammans mot narkotika". *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 15(5–6), 288–300.

Eshrati, S., Saberizafarghandi, M. B., Vameghi, M., Arezoomandan, R., Ranjbar, H., Clausen, T., & Waal, H. (2023). Main problems experienced by the neighbors of open drug scenes, Tehran, Iran: a mixed-method study. *Harm Reduction Journal. 20*, 1-10.

Fast, D., Small, W., Wood, E., & Kerr, T. (2009). Coming 'down here': Young people's reflections on becoming entrenched in a local drug scene. *Social Science & Medicine*, *69*(8), 1204–1210.

Feltmann, K., Gripenberg, J., Strandberg, A. K., Elgán, T. H., & Kvillemo, P. (2021). Drug dealing and drug use prevention – a qualitative interview study of authorities' perspectives on two open drug scenes in Stockholm. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*, *16*(1), 37.

Franzen, M. (2002). A Weird Politics of Place: Sergels Torg, Stockholm (Round One). *Urban Studies*, *39*(7), 1113–1128.

Gerell, M. (2021). Does the association between flows of people and crime differ across crime types in Sweden?. *European Journal on Criminal Policy and Research, 27*(3), 433-449.

Gerell, M., & Kronkvist, K. (2017). Violent crime, collective efficacy and city-center effects in Malmö. *British Journal of Criminology, 57*(5), 1185-1207.

Gerell, M., Sturup, J., Magnusson, M. M., Nilvall, K., Khoshnood, A., & Rostami, A. (2021). "Open drug markets, vulnerable neighbourhoods and gun violence in two Swedish cities", *Journal of policing, intelligence and counter terrorism, 16*(3), 223-244.

Groff, E., & Mccord, E. (2011). The role of neighborhood parks as crime generators. *Security Journal, 25*, 1-24

Grønnestad, T. E., Sagvaag, H., Lalander, P. (2020). Interaction rituals in an open drug scene. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs, 37*(1), 86-98.

Guldåker, N., & Per-Olof, H. (2020). Livsvillkor och strategisk lägesbild. I Gerell, M., Hallin, P-O., Nilvall, K., & Westerdahl, S. (Red.). *Att vända utvecklingen – Från utsatta områden till trygghet och delaktighet* (s. 181-188). Malmö University

Hautala, S., Hakkarainen, P., Kuussaari, K., Kataja, K., & Kailanto, S. (2019). Violence as a part of the drug scene. *Nordic journal of criminology, 20*(1), 2-19.

Hennen, I., & Gerell, M. (2019), Hot Spot 'Knarkrondellen' An evaluation of Police Interventions in Malmö. *Nordisk politiforskning, 6*(2), 111-135.

Houborg, E., Asmussen Frank, V., Bagga, B. (2014). From Zero Tolerance to Non-Enforcement: Creating a New Space for Drug Policing in Copenhagen, Denmark. *Contemporary Drug Problems*, 41(2), 261-291.

Houborg, E., Friis Søgaard, T. F., Ingibergdottir Mogensen, S. A. (2020). Making up a new drug user from depenalization to repenalisation of drug users in Mogensen. *International Journal of Drug Policy, 80*, 1-9.

Kammersgaard T. (2008). From punishment to help? Continuity and change in the Norwegian decriminalization reform proposal. *International Journal of Drug Policy, 19*, *459*–466.

Kammersgaard, T. (2019). Harm Reduction Policing: From Drug Law Enforcement to Protection. *Contemporary Drug Problems, 46*(4), 345-362.

Kammersgaard, T. (2020). Being 'in place', being 'out of place': Problematising marginalised drug users in two cities. *International Journal of Drug Policy*, *75*, 1-9.

Knight, R., Fast, D., DeBeck, K., Shoveller, J., & Small, W. (2017). "Getting out of downtown": A longitudinal study of how street-entrenched youth attempt to exit an inner city drug scene. *BMC Public Health*, *17*(1), 1-11.

Knutsson, Johannes. (1997). Restoring public order in a city park. *Policing for prevention: Reducing crime, public intoxication, and injury*, *7*(1), 133-151.

Lenton, S., & Single, E. (1998). The definition of harm reduction. *Drug and alcohol review*, *17*(2), 213-219.

Magnusson, M-M. (2020). Mapping Open Drug Scenes (ODS). I: Ceccato, V., & Nalla, M. K (Red.). *Crime and fear in public places: Towards safe, inclusive and sustainable cities* (s. 305-325). Routledge.

Magnusson, M-M. (2023). Predicting Gun Violence in Stockholm, Sweden, Using Sociodemographics, Crime and Drug Market Locations. *European Journal on Criminal Policy and Research,* 1-22.

McNeil, R., Shannon, K., Shaver, L., Kerr, T., & Small, W. (2014). Negotiating place and gendered violence in Canada's largest open drug scene. *International Journal of Drug Policy*, *25*(3), 608–615.

Moeller, K., & Hesse, M. (2013). Drug market disruption and systemic violence: Cannabis markets in Copenhagen. *European Journal of Criminology, 10*(2), 206-221.

Moloney, M., Hunt, G., & Joe-Laidler, K. (2015). Drug Sales, Gender, and Risk: Notions of Risk from the Perspective of Gang-Involved Young Adults. *Substance Use & Misuse, 50*(6), 721–732.

Nafstad, I. (2011). Changing Control of the Open Drug Scenes in Oslo—Crime, Welfare, Immigration Control, or a Combination?. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, *12*(2), 128-152

Newman, G. R., Clarke, R. V, & Shoham, S. G. (1997). *Rational choice and situational crime prevention: theoretical foundations*. Routledge.

Olsen, H. (2017). Open drug scenes and police strategies in Oslo, Norway. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention, 18*(2), 141-156.

Reid, A. A., Frank, R., Iwanski, N., Dabbaghian, V., & Brantingham, P. (2014). Uncovering the Spatial Patterning of Crimes: A Criminal Movement Model (CriMM). *Journal of Research in Crime and Delinquency, 51*(2), 230-255.

Ritter, A., & Cameron, J. (2006). A review of the efficacy and effectiveness of harm reduction strategies for alcohol, tobacco and illicit drugs. *Drug and alcohol review, 25*(6), 611-624.

Roncek, Dennis W., & Faggiani, D. (1985). High Schools and Crime: A Replication. *The Sociological Quarterly*, *26*(4), 491-505.

Saberi Zafarghandi, M. B., Eshrati, S., Rashedi, V., Meroe, V., Arezoomandan, R., Clausen, T., & Waal, H. (2019). Indicators of Drug-Related Community Impacts of Open Drug Scenes: A Scoping Review. *European Addiction Research*, 28(2), 87-102.

Sampson, R. J., Raudenbush, S. W., & Earls, F. (1997). Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. *Science, 277*(5328), 918-924.

Sandberg, S., & Pedersen, W. (2008). 'A magnet for curious adolescents': The perceived dangers of an open drug scene. *The International Journal on Drug Policy*, *19*(6), 459–466.

Stahura, J. M., and Sloan, J. J. (1988). Urban Stratification of Places, Routine Activities and Suburban Crime Rates. *Social Forces, 66*(4), 1102–1118.

Sunshine, J., & Tyler T. R. (2003). The Role of Procedural Justice and Legitimacy in Shaping Public Support for Policing. *Law & Society Review, 37*(3), 513–548.

Tillyer, M. S., Wilcox, P., & Walter, R. J. (2021). Crime Generators in Context: Examining 'Place in Neighborhood' Propositions. *Journal of Quantitative Criminology, 37*, 517–546.

Waal, H., Clausen, T., Gjersing, L., & Gossop, M. (2014). Open drug scenes: responses of five European cities. *BMC Public Health*, 14, 1-12

Werb, D., Rowell, G., Guyatt, G., Kerr, T., Montaner, J., & Wood, E. (2011). Effect of drug law enforcement on drug market violence: A systematic review. *International Journal of Drug Policy*, 22(2), 87-94.

Zahnow, R., Corcoran, J., Kimpton, A., & Wickes, R. (2022), "Neighbourhood places, collective efficacy and crime: A longitudinal perspective. *Urban Studies, 59*(4), 789-809.

Avhandlingar

Magnusson, M-M. (2022). *Open Drug Scenes and the Merging of Policing Practice and Research: A Pracademic Approach.* Diss. Malmö Universitet. [Tillgänglig: https://mau.diva-portal.org/smash/get/diva2:1634329/FULLTEXT01.pdf]

Magnusson, M.-M. (2022). *Open drug scenes and the merging of policing practice and research: a pracademic approach.* Diss. Malmö Universitet. [Tillgänglig: https://mau.diva-portal.org/smash/get/diva2:1634329/FULLTEXT01.pdf]

Rapporter

Ashby, M., & Chainey, S. (2012). *Problem solving for neighbourhood policing*. University College London.

Berger, O., Maasoglu, D., & Tommsgård, J. (2021). *Öppna drogscener. En kartläggning av öppna drogscener i medelstora svenska städer.* Urban Utveckling.

Chrysoulakis, A. P., & Gerell, M. (2023). *Kartläggning av öppna drogscener: Kortrapport från nollmätningen.* Malmö Universitet.

Clarke, R. V. (2005). *Closing streets and alleys to reduce crime: Should you go down this road?* Arizona State University Center for Problem-Oriented Policing.

Connoly, J., (2006). *Responding to open drug scenes and drug-related crime and public nuisance – towards a partnership approach*, Pompidou Group

European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction [EMCDDA] (2015) *Drugs policy and the city in Europe*. Office for Official Publications of the European Communities. EMCDDA Papers.

Fahlgren, A., Hellfeldt, K., & Andershed, H. (2018*). Effektiv samordning för trygghet (EST) – En utvärdering*. Örebro universitet. [Tillgänglig: https://www.embrace-safety.se/wp-content/uploads/2018/09/EST-En-utvardering-2018.pdf]

Friis Søgaard, T., Højlund Bræmer, M., Pedersen Mulbjerg, M. (2021). *Exploring drug supply, associated violence and exploitation of vulnerable groups in Denmark.* European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.

Gerell, M., & Hallin, P. O. (2020). Effektiv samordning för trygghet. I: Gerell, M., Hallin, P. O., Nilvall, K., & Westerdahl, S. (Red.). *Att vända utvecklingen: från utsatta områden till trygghet och delaktighet.* Malmö University Publications in Urban Studies.

Gerell, M., Hallin, P. O., Nilvall, K., & Westerdahl, S. (2020). *Att vända utvecklingen: från utsatta områden till trygghet och delaktighet.* Malmö University Publications in Urban Studies.

Hallin, P. O. (2019). *Att arbeta brottsförebyggande med Effektiv Samordning för Trygghet (EST) - En exempelsamling.* Malmö Universitet.

Harocopos, A. & Hough, M. (2005). *Drug dealing in Open-Air markets.* Arizona State University Center for Problem-Oriented Policing.

Framtiden (2022) Framtidenkoncernens Strategi för lokala torg i Utvecklingsområden.

Kronkvist, K., Nordqvist, S., & Ivert, A-K. (2019). *Kamerabevakning i ett särskilt utsatt bostadsområde. Uppfattningar, erfarenheter och effekter av polisiär kamerabevakning med syfte att minska brottsligheten och öka tryggheten*. Malmö Universitet, Brottsförebyggande Rådet.

Kvillemo, P., Feltmann, K., Elgán, T., & Gripenberg, J. (2021). *Slutrapport om polisens arbete mot öppna drogscener. En utvärdering av arbetet på Sergels torg och Hässelby torg i Stockholm under 2019–2021*. STAD.

Mattson, E., & Ostad Gholizadeh, R. (2019). *Sergels torg—Riskmiljö. Rapport om ungas vistelse på platsen och vilka risker det leder till.* Stockholms stad, Socialförvaltningen.

Polismyndigheten (2017). *Utsatta områden – social ordning, kriminellt struktur och utmaningar för polisen.*

Polismyndigheten, (2023a). *Lägesbild över utsatta områden, Regeringsuppdrag 2023*.

Polismyndigheten, (2023b). *Kartläggning av öppna drogscener i Stockholms län 2023*.

Tham, H. (2003)., *Forskare om narkotikapolitiken* (Rapport 2003:1). Kriminologiska institutionen Stockholms universitet

Thodelius, C., Granhag, F., & Borgman, S. (2021). *Droghantering på offentliga platser—Variationer och analyser* (2021:37). Länsstyrelsen Västra Götaland

Tollin, K., Angerbrandt, H., & Jonsson, A. (2023) *Barn och unga i kriminella nätverk. En studie av inträde, brott, villkor och utträde.* Brottsförebyggande Rådet

Tollin, K., Hammar, L., & Jonsson, A., (2021). *Narkotikamarknader En studie av smuggling, gatuförsäljning, internethandel och köpare.* Brottsförebyggande Rådet

Von Bredow, M. (2018). *'De kan alltid hitta mig': Studie om människohandel och utsatta barngruppers livsvillkor*. Länsstyrelsen i Stockholm.

Hemsidor

Bättre insatser vid missbruk och beroende (SOU 2011:35). Socialdepartementet. https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2011/04/sou-201135/

Folkhälsomyndigheten. (31 augusti 2023). *Narkotikarelaterade dödsfall*. https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/andts/utveckling-inom-andts-anvandning-och-ohalsa/skadeverkningar/narkotikans-skadeverkningar/narkotikarelaterad-dodlighet/

Länsstyrelsen (2019) *Droghantering på offentliga platser: Variationer och analyser*. Länsstyrelsen Västra Götaland. https://catalog.lansstyrelsen.se/store/13/resource/2647

Socialstyrelsen (2015). *Läkemedelsassisterad behandling vid opiatberoende. Slutsatser och förslag* (Artikelnummer: 2015-3-35). Socialstyrelsen. https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2015-3-35.pdf

SSR (Samverkan Stockholmsregionen) (2023). *Öppna drogscener. Kartläggning och uppföljning i Stockholms län 2023*. Länsstyrelsen. https://catalog.lansstyrelsen.se/store/39/resource/402

STAD (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem) (2021*). Slutrapport om polisens arbete mot öppna drogscener. En utvärdering av arbetet på Sergels torg och Hässelby torg under 2019-2021* (STADs rapportserie, 2021. Rapport nummer 70). Centrum för psykiatriforskning. http://stad.org/sites/default/files/media/STAD%20rapport%2070%20-%20Slutrapport%20%C3%96DS_0.pdf

Trygg Fastighet (Stiftelsen Tryggare Sverige) (u.åa). *Trygghetsproblem - Narkotikahandel.* https://tryggfastighet.org/narkotikahandel/

Trygg Fastighet (Stiftelsen Tryggare Sverige) (u.åb). *Trygghetsproblem – Häng i offentliga rummet.* https://tryggfastighet.org/hang-i-offentliga-rummet/

Trygg Fastighet (Stiftelsen Tryggare Sverige) (u.åc). *Trygghetsproblem – Häng i gemensamma utrymmen.* https://tryggfastighet.org/hang-i-gemensamma-utrymmen/